

Wprowadzenie do 3. wydania

Niniejszy zbiór orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności dyscyplinarnej i etyki zawodowej adwokatów i radców prawnych opracowany przez dr *Wojciecha Marchwickiego* i dr *Marka Niedużaka* jest rozwinięciem pierwszego wydania tego opracowania, które ukazało się nakładem Wydawnictwa C.H.Beck w 2011 r. Zbiór z 2011 r. nie obejmował orzecznictwa Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, a i prezentacja orzecznictwa sądów powszechnych w zakresie etyki zawodowej i odpowiedzialności dyscyplinarnej radców i adwokatów nie była tak bogata i obszerna, jak w niniejszym wydaniu. Tak istotne rozszerzenie zakresu prezentowanych orzeczeń było możliwe nie tylko dzięki godnej uznania dociekliwości i wytrwałości autorów, ale też dzięki temu, że w okresie od pierwszego wydania doszło do znaczącego ułatwienia dostępu do orzecznictwa sądów dyscyplinarnych i sądów powszechnych. Ten ostatni fakt jest jednym z wielu przejawów istotnych przeobrażeń, jakie zaszły i zachodzą w polskim środowisku prawniczym na przestrzeni ostatnich trzech dekad.

Pośród tych przeobrażeń na szczególną uwagę zasługuje wyjątkowe zainteresowanie okazywane w ostatnich latach problematyce etyki zawodowej z jednej strony przez przedstawicieli zawodów prawnych, wykładowców i studentów szkół prawa, a z drugiej – przez media i społeczeństwo. O etyce prawniczej mówi się i pisze wiele, a zwłaszcza o etyce adwokatów i radców. Wykłady z tego przedmiotu weszły też na trwałe do programów nauczania wydziałów prawa w Polsce. Korporacje prawnicze poświęcają tej problematyce także coraz więcej uwagi, która nasila się zwłaszcza, gdy dochodzi do publicznej dyskusji o potrzebie szerszego otwarcia zawodów, podniesienia standardów etycznych czy też fuzji zawodów prawniczych.

Rosnące zainteresowanie tą problematyką jednak nie dziwi, bowiem w okresie ogromnych przemian społeczno-politycznych ostatniego ćwierćwiecza potrzeba uaktualnienia oraz adaptowania zasad i reguł deontologii zawodowej do radykalnie zmienionej w ostatnich dekadach sytuacji społeczno-ekonomiczno-ustrojowej stała się oczywista i pilna. Adwokaci, radcowie i notariusze (trzy tradycyjne wolne zawody prawnicze) stanęli wszak wobec nowych wyzwań spowodowanych szerokim otwarciem się nowych obszarów świadczenia usług prawniczych (prawo gospodarcze, handlowe, unijne), narastającą konkurencją, wzrostem oczekiwań i wymogów klientów oraz związanym z tym wszystkim niebezpieczeństwem nadmiernej komercjalizacji tych tradycyjnych zawodów zaufania publicznego. Wszystko to zwiększyło zainteresowanie etyką prawniczą w nadziei, że ta pomoże prawnikom w określeniu zasad właściwego moralnie działania w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych i ustrojowych. Stąd nie brak nam ożywionych dyskusji, seminariów, konferencji i publikacji poświęconych zasadom i normom deontologii zawodów prawniczych, czemu oczywiście towarzyszy dynamicznie rosnące zainteresowanie sądownictwem i orzecznictwem dyscyplinarnym korporacji prawniczych.

Właśnie w ten trend doskonale wpisało się zarówno pierwsze wydanie zbioru orzecznictwa „Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych w świetle orzecznictwa sądowego”, jak i niniejsze, poszerzone i uzupełnione drugie wydanie tego zbioru. Autorzy obu wydań, *Wojciech Marchwicki* i *Marek Niedużak*, obaj adwokaci i naukowcy ze sporym już, pomimo młodego wieku, dorobkiem i doświadczeniem, wykonali zaiste benedyktyńską pracę przygotowując liczące blisko 700 stron opracowanie. Stanowi ono najbardziej obszerny przegląd orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych, sądów administracyjnych oraz – *novum* tego wydania – adwokackiego Wyższego Sądu Dyscyplinarnego w zakresie etyki zawodowej i odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych, jaki kiedykolwiek ukazał się w polskim piśmiennictwie prawniczym.

Zbiór obejmuje głównie orzecznictwo okresu transformacji ustrojowej, jednak okazjonalnie sięga także do starszego orzecznictwa, jeżeli nie straciło ono aktualności. Takie podejście pozwala nam zauważyć, że obok problemów, które wydają się być w zawodzie prawniczym ponadczasowe i uniwersalne (np. konflikt interesów czy tajemnica zawodowa) w ostatnich dekadach pojawiały się nowe problemy, których pozycja w hierarchii ważności zmieniła się w praktyce współczesnych prawników (reklama zawodowa, pozyskiwanie klientów, relacje z klientem, lojalność zawodowa).

Na uwagę i uznanie zasługuje przyjęta metodologia prezentowania orzeczeń. Autorzy zadali sobie trud selekcji „zbędnych”, tj. pobocznych z punktu widzenia etyki i odpowiedzialności zawodowej części orzeczeń i przedstawiają tylko te ich fragmenty, które są kluczowe dla deontologii zawodowej. Niezwykle dla uchwycenia tych istotnych treści Autorzy uciekają się do syntetycznych streszczeń orzeczeń eksponujących istotę poruszanych problemów i formułowanych tez.

Lektura zaprezentowanych w zbiorze kasusów ukazuje też pewną charakterystyczną zmianę, jaka na przestrzeni ostatnich lat nastąpiła w stylu pracy współczesnego prawnika. Daje się bowiem zauważyć, że obecnie większość prawników nie ma styku z sądami, skupiając się głównie na doradztwie z zakresu prawa handlowego, cywilnego, administracyjnego czy prawa pracy. To zwykle prawnicy pracujący indywidualnie lub w rozmaitych spółkach, zespołach, zatrudnieni w korporacjach, firmach, fundacjach lub instytucjach państwowych. I nie jest wielką przesadą powiedzieć, że współczesnemu prawnikowi bardziej przydatna jest umiejętność pisania i czytania rozmaitych dokumentów prawnych, niż talent i zręczność do wygłaszania pięknych mów czy prowadzenia żarliwych polemik na sali sądowej.

Dla metodologicznego porządku warto odnotować, że niniejszy przegląd orzecznictwa odzwierciedla charakterystyczną cechę systemów deontologii zawodowej – jest to etyka zawodowa ujęta przez pryzmat obowiązków i odpowiedzialności, a nie etyka wartości (aksjologiczna) i cnót (aretologiczna). Odróżnia to systemy etyki zawodowej od etyk powszechnych, w których główny nacisk kładzie się na prezentację wartości, a obowiązki i odpowiedzialności są tylko ich pochodną.

Zawsze, gdy pojawia się nowa publikacja, zwłaszcza w dużym stopniu specjalistyczna i fachowa – a do takich należą przecież zbiory orzecznictwa – rodzi się pytanie, do kogo jest ona adresowana, jaki jest krąg jej odbiorców. Zwykle zbiory orzecznictwa adresowane są do prawników-praktyków, wykładowców prawa, urzędników stosujących prawo lub studentów prawa, gdyż przyjmuje się, że to oni są w stanie przebrnąć przez zawilości trudnego języka i skomplikowanej problematyki. Nieco inaczej zdaje się jednak być z orzecznictwem zajmującym się problemami etyki i odpowiedzialności zawodowej. Niewątpliwie bowiem zbiór takiego orzecznictwa zainteresuje radców prawnych, adwokatów i aplikantów pragnących pogłębić swą wiedzę. Także studentom prawa pozwoli lepiej przygotować się do egzaminu z etyki prawniczej. To także ciekawa problematyka dla filozofów specjalizujących się w tematyce etycznej. Ale fakt, że etyka i deontologia zawodowa poruszają problemy leżące na granicy prawa i moralności oraz dotykają najważniejszych wartości społecznych (życia, zdrowia, mienia, sprawiedliwości, bezpieczeństwa, prawdy), sprawia, iż orzeczenia sądów są interesujące nie tylko dla prawników, ale także dla zwykłych ludzi, prawniczych laików, którzy choć nie znają meandrów prawa i tajników rzemiosła prawniczego, to mają wrażliwość etyczną, często nie gorszą niż członkowie stanu prawniczego.

Przeglądając orzecznictwo zawarte w Zbiorze nie sposób nie zauważyć, że przy ich ferowaniu dominował kontynentalny, inkwizycyjny model postępowania – wedle zasad obowiązującego do niedawna Kodeksu postępowania karnego. Rodzi się jednakowoż pytanie, czy i w jakim zakresie może się zmienić orzecznictwo po zmianach wprowadzonych w KPK od 1.7.2015 r., dających w zakresie postępowań karnych pierwszeństwo kontradyktoryjnemu modelowi postępowania. Jednak na odpowiedź na to pytanie musimy jeszcze poczekać, może do następnego wydania Zbioru.

Na koniec warto też wspomnieć o tym, czego nie zamieszczono w Zbiorze, ale o co, w moim przekonaniu, zostaną zapewne wzbogacone kolejne wydania zbiorów orzecznictwa z zakresu prawniczej etyki zawodowej. Nie sposób bowiem nie zauważyć, że w pracy współczesnych prawników – adwokatów i radców prawnych, doradców – dochodzi do wyraźnej zauważalnej tendencji do specjalizacji w świadczeniu usług prawniczych. Na dzień dzisiejszy nie jest to sfera jeszcze w Polsce do końca uregulowana, jednak widać, że na rynku prawniczym pojawiają się prawnicy lub też firmy specjalizujące się w bardzo określonym typie usług prawnych. Wyodrębnianie się tych specjalizacji przebiega, z grubsza mówiąc, wedle dwóch kryteriów: albo kryterium obszaru prawa, w jakim specjalizują się prawnicy (specjaliści

prawa karnego, handlowego, administracyjnego *etc.*) lub kryterium pełnionej roli w procesie obsługi klientów – prawnicy-doradcy lub prawnicy reprezentujących klientów w sądach lub innych instytucjach rozstrzygających spory. Oczywiście powyższe kryteria są tylko przybliżone, bowiem w praktyce widać, że z jednej strony specjalizacja w poszczególnych obszarach prawa czy pełnionych funkcjach idzie dużo dalej i głębiej, ale z drugiej strony nadal wielu prawników tradycyjnie obsługuje wszystkie rodzaje spraw i pełni rozmaite związane z tym role. Jednak można przewidywać, że postępująca specjalizacja doprowadzi do pojawienia się w obrębie poszczególnych zawodów prawniczych swoistych „podkorporacyjnych” grup zawodowych, tak jak miało to miejsce np. w USA lub w niektórych krajach europejskich, gdzie wytworzyły się rozmaite stowarzyszenia prawników specjalizujących się w określonym obszarze prawa lub określonej aktywności, np. prawników reprezentujących klientów w sporach sądowych (*trial lawyers* lub szerzej *litigators*) lub prawników z zakresu prawa spółek (*corporate lawyers*) czy prawa podatkowego (*tax lawyers*). Zwykle takie specjalistyczne „podkorporacje” prawnicze uchwalają, w uzupełnieniu do ogólnych kanonów etyki zawodowej, dodatkowe zbiory wiążących ich zasad wykonywania zawodu. Można zatem przewidywać, że również w Polsce pojawią się takie specjalistyczne kodeksy prawnicze i stosownie do tego pojawi się odpowiednio „specjalistyczne” orzecznictwo zawodowe, które będzie warte odnotowania i wyodrębnienia w przyszłych zbiorach orzecznictwa dyscyplinarnego adwokatów lub radców prawników.

dr hab. Ryszard Sarkowicz
Katedra Teorii Prawa
Uniwersytet Jagielloński

